

SAVONIA

ammattikorkeakoulu

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

SATEENKAARINUORTEN IDENTITEETIN KASVUN TUKEMINEN

Julisteet väylänä luotettavan tiedon äärelle

TEKIJÄT Enni Niskanen
Meiju Manninen

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Tutkinto-ohjelma Terveydenhoitajan tutkinto-ohjelma	
Työn tekijät Enni Niskanen & Meiju Manninen	
Työn nimi Sateenkaarinuorten identiteetin kasvun tukeminen – Julisteet väylänä luotettavan tiedon äärelle	
Päiväys 13.9.2024	Sivumäärä/Liitteet 32/2
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani Pohjois-Savon hyvinvointialue, HYTE- ja osallisuuspalvelualue, seksuaaliterveyden edistämisen työryhmä	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyö oli kehittämistyö, jossa toteutettiin kaksi julistetta yläkouluikäisille sateenkaarinuorille, joista toinen oli suunnattu seksuaalivähemmistöille ja toinen sukupuolivähemmistöille. Julisteet oli tarkoitettu esimerkiksi koulujen käytäville tai terveydenhoitajan odotusaulaan ripustettaviksi. Julisteiden tavoitteena oli auttaa nuoria löytämään luotettavaa tietoa seksuaalisuuteen ja sukupuoleen liittyen, lisätä tietoisuutta vähemmistöstressistä sekä edistää avointa keskustelua näistä aiheista. Kehittämistyön taustalla oli havainto siitä, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret kokevat usein eriarvoisuutta ja joutuvat turvautumaan internetistä löytyvään, toisinaan epäluotettavaan ja usein heteronormatiiviseen tietoon. Kouluterveydenhoitaja tapaa lähes kaikki nuoret määräaikaistarkastuksissa, joka tarjoaa mahdollisuuden antaa ohjausta ja tukea edellä mainittuihin teemoihin liittyen. Kehittämistyön toimeksiantajana toimi Pohjois-Savon hyvinvointialueen alueellinen seksuaaliterveyden edistämisen työryhmä.</p> <p>Kehittämistyön edetessä huomattiin tarve nuorten elämään kuuluvien aikuisten tietopohjan parantamiseen, jotta nuoret saisivat tarvitsemaansa tietoa osana seksuaalikasvatusta. Jatkokehittämisehdotukseksi esitetään sateenkaarinuorten huomioimiseen liittyvän koulutuksen kehittäminen opettajille, kouluterveydenhoitajille sekä muille seksuaalikasvatukseen osallistuville aikuisille. Tämä edistäisi sateenkaarinuorten tervettä identiteetin kehittymistä ja sillä voisi olla yksilönäkökulman lisäksi yhteiskunnallisesti positiivisia vaikutuksia esimerkiksi mielenterveyden haasteiden mahdollisena vähenemisenä.</p>	
Avainsanat sateenkaarinuoret, seksuaalivähemmistöt, sukupuolivähemmistöt, identiteetin muodostuminen, vähemmistöstressi, seksuaalikasvatus, seksuaalisuus, sukupuoli, kouluterveydenhuolto, kouluterveydenhoitaja	

Field of Study Social Services, Health and Sports	
Degree Programme Public Health Nurse	
Authors Enni Niskanen & Meiju Manninen	
Title of Thesis Supporting the identity growth of rainbow youth – Posters as a gateway to reliable information	
Date 13.9.2024	Pages/Appendices 32/2
Client Organisation Pohjois-Savon hyvinvointialue, Regional Working Group for Sexual Health Promotion	
<p>Abstract</p> <p>This thesis was a development project, in which two posters were produced for gender and sexual minority youth of secondary school age. The posters were intended to be hung in school corridors or in the waiting room of school nurse's office, for example. The aim of this project was to help young people find reliable information of sexuality and gender, raise awareness of minority stress and increase open debate on these issues. The thesis was based on the observation that young people from sexual and gender minorities often experience inequality and must rely on the information found on the internet which can sometimes be unreliable and often heteronormative. Almost all youth are seen by the school nurse at periodic check-ups, which provides an opportunity to give guidance and support on the above themes. This thesis was commissioned by the Regional Working Group for Sexual Health Promotion of the Pohjois-Savon hyvinvointialue.</p> <p>As the development work progressed, the need to improve the knowledge base of adults in young people lives was intended, so that they could get the information they need as part of their sexual education. It is therefore proposed to further develop education about the themes mentioned before for teachers, school nurses and other adults involved in sex education. This would contribute to the healthy identity development of rainbow youth and could have positive social impacts beyond the individual perspective, for example through a possible reduction in mental health challenges.</p>	
<p>Keywords minority youth, sexual minorities, gender minorities, identity formation, minority stress, sexual education, sexuality, gender, school health care, school health nurse</p>	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	NUORTEN SEKSUAALI- JA SUKUPUOLI-IDENTITEETIN KEHITYS	6
2.1	Seksuaalisuuden ja seksuaalisen identiteetin monimuotoisuus	6
2.2	Sukupuolen määritelmät ja ristiriidat	7
3	SEKSUAALI- JA SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖJEN MÄÄRITELMÄT JA YHDENVERTAISUUS SUOMESSA	8
3.1	Seksuaalivähemmistöt	8
3.2	Sukupuolivähemmistöt	9
3.3	Vähemmistöstressi	9
4	PERUSOPETUKSEN SEKSUAALIKASVATUKSEN TAVOITTEET SUOMESSA	11
4.1	Perusopetuksen seksuaalikasvatuksessa esiin nousseet haasteet.....	11
4.2	Kouluterveydenhoitajan rooli seksuaalikasvatuksessa	11
5	KEINOT NUORTEN SAAVUTTAMISEKSI.....	13
5.1	Haasteet nuorten tiedonhaussa.....	13
5.2	Julisteiden ja QR-koodien käyttö informaation välityksessä	13
6	KEHITTÄMISTYÖN TARKOITUS JA TAVOITE	15
7	KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS.....	16
7.1	Kehittämisympäristön kuvaus	16
7.2	Suunnittelu.....	16
7.3	Toteutus.....	18
7.4	Arviointi.....	19
8	POHDINTA.....	21
8.1	Tuotoksen pohdinta	21
8.2	Eettisyys ja luotettavuus.....	22
8.3	Ammatillinen kasvu	23
8.4	Tuotoksen hyödynnettävyys ja kehittämisideat	24
	LÄHTEET	26
	LIITE 1: SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖILLE SUUNNATTU JULISTE.....	33
	LIITE 2: SEKSUAALIVÄHEMMISTÖILLE SUUNNATTU JULISTE.....	34

1 JOHDANTO

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen (THL) kouluterveyskyselyjen tulokset seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvien nuorten osalta ovat olleet huolestuttavia. Sen mukaan kyseisiin vähemmistöihin kuuluvat nuoret joutuvat muun muassa kiusaamisen ja syrjinnän uhreiksi muita useammin ja kärsivät enemmän mielenterveyden haasteista ikätoverihinsa verrattuna (THL 2021a; THL 2021b). Kouluterveydenhoitajan tehtävänä on tarjota nuorille turvallinen tila tutkia omaa seksuaalisuuttaan tai sukupuoltaan, keskustella aroista aiheista avoimesti sekä tarjota ikätasoista tietoa ja ohjausta (THL 2023a). Sateenkaarinuoret ovat kokeneet, etteivät ole saaneet tarpeeksi tietoa ja tukea seksuaalisuuteen liittyen muihin nuoriin verrattuna (Kuortti & Halonen 2018; Laiti 2021, 495–502). Kehittämistyössä perehdyimme seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin, nuorten seksuaali- ja sukupuoli-identiteetin muodostumiseen, vähemmistöstressiin ja seksuaalikasvatukseen.

Keskeiset käsitteet kehittämistyössä ovat identiteetti, seksuaalisuus, seksuaalivähemmistöt, sukupuoli, sukupuolivähemmistöt ja seksuaalikasvatus. Identiteetillä tarkoitetaan jokaisen omaa määritelmää siitä, millainen kokee olevansa. Sen alakäsitteitä ovat esimerkiksi sukupuoli-identiteetti ja seksuaali-identiteetti. Seksuaalisuus on laaja käsite, joka pitää sisällään muun muassa seksuaalisen suuntautumisen, seksuaalisuhteet ja lisääntymisen. Seksuaalisuus kulkee ihmisen mukana kaikissa elämän eri vaiheissa ja jokaisella yksilöllä on oikeus määritellä sen merkitys omassa elämässään. (Santalahti 2024.) Seksuaalivähemmistöön kuuluva henkilö kokee vetovoimaa jotain muuta kuin pelkästään vastakkaista sukupuolta kohtaan. Näitä suuntautumisia ovat muun muassa homot, lesbot ja biseksuaalit. sukupuoli koostuu fysiologisista, psykologisista ja sosiaalisista ominaisuuksista ja sitä käytetään yhtenä ihmisten luokittelun kategoriana. Mies ja nainen eivät ole ainoat olemassa olevat sukupuolet, vaan käsite on tätä jaottelua moninaisempi. Henkilö, joka ei määrittele kuuluvansa lainkaan tai osittain edellä mainittuihin sukupuoliin voi kokea olevansa osa sukupuolivähemmistöä. Näitä vähemmistöjä ovat muun muassa trans-, muun- ja intersukupuoliset. Vähemmistöstressillä tarkoitetaan stressitilaa, joka johtuu paineesta kuulua yhteiskunnassa vallitseviin normeihin ja sillä on kielteisiä vaikutuksia terveyteen ja hyvinvointiin. (Seta 2023c.) Seksuaalikasvatus on seksuaalioikeus, joka opettaa ihmistä pohtimaan omaa seksuaalisuuttaan. Seksuaalikasvatus alkaa jo lapsena, ja jokainen lapsen elämään osallistuva aikuinen toimii seksuaalikasvattajana tuomalla arvojaan ja asenteitaan esille. (Väestöliitto n.d.)

Kehittämistyön tarkoituksena oli tuottaa kaksi eri julistetta yläkouluikäisille nuorille, joista toinen oli suunnattu sukupuolivähemmistöille (LIITE 1) ja toinen seksuaalivähemmistöille (LIITE 2). Kehittämistyön tavoitteena oli lisätä nuorten tietoisuutta seksuaalisuuden ja sukupuolten moninaisuudesta, vähentää stigmaa aiheen ympärillä sekä tukea nuorten tervettä identiteetin kehittymistä. Kehittämistyön toimeksiantajana toimi Pohjois-Savon hyvinvointialueen HYTE- ja osallisuuspalvelualueen alaisuudessa toimiva alueellinen seksuaaliterveyden edistämisen työryhmä.

2 NUORTEN SEKSUAALI- JA SUKUPUOLI-IDENTITEETIN KEHITYS

Kehittämistyössä nuorella tarkoitetaan yläkouluikäistä eli 13–16-vuotiasta henkilöä. Suomen nuorisolain mukaan nuoria ovat kaikki alle 29-vuotiaat henkilöt (Ulkoministeriö 2021, 11)., kun taas Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö UNESCO määrittelee nuoret iästä riippumattomaksi ryhmäksi, ja nuorten määritelmä voi muuttua aluekohtaisesti (UNESCO n.d.). Näistä eroavaisuuksista huolimatta nuoruus tarkoittaa fyysistä sekä psyykkistä kehitysvaihetta, jonka jokainen meistä käy läpi elämässään (Hermanson & Sajaniemi 2018).

Nuoruusiässä puberteettiin eli murrosikään liittyvien fyysisten muutosten lisäksi persoonallisuus alkaa kehittyä. Yksi tärkeistä kehitysvaiheista on identiteetin rakentuminen, jota nuori henkilö vahvistaa useiden erilaisten kokeilujen kautta. Nuoren hiljalleen kehittyvä identiteetti on vaikutuksille altis ja sirpaleinen. (Kaltiala, Työläjärvi & Suomalainen 2019, 30–31.) Tunteiden vuoristoradat, vanhemmista irtautuminen ja kokeilukäyttäytyminen ovat normaaleja vaiheita murrosikäisen nuoren kasvussa ja kehityksessä. Tässä ikävaiheessa seksuaali- ja sukupuoli-identiteetit alkavat kehittymään vauhdikkaammin. Näihin teemoihin liittyvän oman kokemuksen ja ympäristön odotusten välillä olevat ristiriidat voivat aiheuttaa haasteita, kuten pelkoa ja hämmennystä, jotka korostuvat sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöön kuuluvilla nuorilla. (Mielenterveystalo n.d. e.) Tutkimukset ovat osoittaneet, että niin heteroseksuaalisten kuin seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten seksuaalinen kehitys sekä seksuaalisen identiteetin tunnistaminen alkavat aiempaa varhaisemmin (Mayer, Garofalo & Makadon 2014 104(6), 976–981).

2.1 Seksuaalisuuden ja seksuaalisen identiteetin monimuotoisuus

Seksuaalisuus laajana käsitteenä kattaa alleen seksuaalisen suuntautumisen, erotiikan, intiimiyden, lisääntymisen sekä sukupuolen (THL 2020). Seksuaalisuuden määrittelemisen ei ole yksiselitteistä, mutta sen tiedetään olevan osa yksilön koko elämää. Seksuaalisuus ilmenee ajatuksissa, fyysisinä tunteina sekä näkyä käyttäytymisessä. Seksuaaliset tarpeet kehittyvät ihmisille jo lapsena, mutta niiden ilmenemiseen vaikuttavat erilaiset ympäristölliset tekijät, kuten uskonto sekä perhe. (Terveyskylä 2021.)

Seksuaalinen identiteetti pitää sisällään muun muassa seksuaaliset tarpeet, mieltymykset, arvot sekä seksuaalisen ilmaisun tavat. Lisäksi seksuaaliseen identiteettiin kuuluu sosiaalinen puoli, jolloin ihminen kokee kuuluvansa johonkin ryhmään ja saa näin rakennettua itselleen identiteetin. (Santalahti 2024.) Seksuaalisen identiteetin muodostuminen alkaa noin 12-vuotiaana ja kehittyy noin 20-vuotiaaksi asti. Nuoren tutustuminen omaan seksuaalisuuteen ja mieltymyksiin on tärkeä osa tuota vaihetta. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2023a.) Seksuaalisuus on kuitenkin osa koko ihmisen elämänsäkaarta, vaikka sen ilmentymät muokkaantuvat ikääntyessä. Lapsuudessa rakentuu pohja seksuaali-identiteetille, kun taas murrosikä on sitä aikaa, kun seksuaali-identiteetin pohdinnasta tulee ajankohtaista ja aktiivista. (Kosunen, Cacciatore & Hervonen 2003, 209–216.)

2.2 Sukupuolen määritelmät ja ristiriidat

Sukupuolen merkitys on yksilöllistä. Termi sukupuoli viittaa juridiseen sukupuoleen, joka tarkoittaa henkilön määritettyä sukupuolta fyysisten ominaisuuksien perusteella. Yksilön näkökulmasta sukupuoli tarkoittaa koettua sukupuolta, jolloin koettu sukupuoli voi olla juridista sukupuolta vastaan. Suomessa on käytössä vain kaksi juridista sukupuolta, eli mies ja nainen. Joissakin maissa, kuten Saksassa ja Islannissa on otettu käyttöön jo kolmas sukupuoli, joka kattaa alleen muut sukupuolet. (THL 2023d.)

Sukupuoli-identiteetti muodostuu henkilön biologisesta sukupuolesta sekä psyykkisistä, sosiaalisista ja kasvatuksellisista kokemuksista. Sukupuoli-identiteetin muodostuminen tapahtuu yleensä nuoruudessa, jolloin nuori joko identifioituu synnynnäiseen sukupuoleensa tai kokee sukupuoliristiriitaa. (Lääkäriliitto 2021.) Sukupuoliristiriita tarkoittaa sitä, että ihmisen biologinen sukupuoli ei vastaa hänen kokemustaan omasta sukupuolesta (Mielenterveystalo n.d. a). Henkilöitä, jotka identifioituvat omaan synnynnäiseen sukupuoleensa ilman ristiriitaa kutsutaan cissukupuolisiksi (THL 2020).

3 SEKSUAALI- JA SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖJEN MÄÄRITELMÄT JA YHDENVERTAISUUS SUOMESSA

Vuonna 1990 Maailman terveysjärjestö WHO poisti homoseksuaalisuuden mielenterveyshäiriöiden luettelosta, Pohjoismaista viimeisimpänä Suomi poisti sen omasta tautiluokituksestaan vuonna 1981. Samaa sukupuolta olevien parisuhteen on voinut rekisteröidä Suomessa vuodesta 2001 ja tasa-arvoinen avioliittolaki astui voimaan 2017 kansalaisaloitteen pohjalta. (Seta n.d. a.) Huhtikuussa vuonna 2023 translaki uudistui, joka mahdollistaa oikeudellisen sukupuolen vahvistamisen omalla ilmoituksella ilman lisääntymiskyvyttömyyden edellytystä ja lääketieteellistä arviota (Valtioneuvosto 2023).

Suomen perustuslakiin sisältyy yhdenvertaisuutta koskeva perusoikeusperiaate, joka luo pohjan yhdenvertaisuuden edistämiseksi (Suomen perustuslaki 231/1999, 6§). Konkreettiset säännöt ja määräykset siitä kuinka yhdenvertaisuutta tulee edistää, on määritelty yhdenvertaisuuslaissa (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014, 6§). Tasa-arvolaki pitää sisällään useita säännöksiä muun muassa tasa-arvon edistämiseen ja syrjinnän kieltämiseen (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986). Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien mukaan oppilaitokset ovat velvollisia laatimaan toiminnallisen tasa-arvosuunnitelman sekä yhdenvertaisuussuunnitelman. Niiden tulee sisällöllään ohjata oppilaitoksen toimintaa kaikissa tilanteissa. (Opetushallitus n.d.)

Sateenkaarinuorella tarkoitetaan nuoria, joiden seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu eivät noudata yhteiskunnassamme vallitsevia normeja eli joiden seksuaalinen suuntautuminen on jotain muuta kuin hetero tai sukupuoli poikkeaa juridisesta jaottelusta (Taavetti, Alanko & Heikkinen 2015, 5; Setä 2023b). Vuoden 2023 kouluterveyskyselyyn vastanneista 8.–9. luokan oppilaista 5,5 % (n=4739) vastasi kuuluvansa sukupuolivähemmistöön (THL 2023f) ja 14 % (n=11231) seksuaalivähemmistöön (THL 2023c).

3.1 Seksuaalivähemmistöt

Seksuaalivähemmistöillä tarkoitetaan henkilöitä, joiden seksuaalinen suuntautuminen, eli kehen henkilö tuntee vetovoimaa, on jotain muuta kuin hetero (THL 2022b). Mikäli henkilö kokee viehätystä samaa sukupuolta edustavaa henkilöä kohtaan, kutsutaan tätä homoksi. Homo-termiä käytetään yleisemmin miehistä viehättyivistä miehistä, kun taas naisilla vastaava käsite on lesbo. (Seta n.d. b.)

Biseksuaali sekä panseksuaali ovat osittain samaa tarkoittavia termejä. Biseksuaalinen henkilö viehättyy sekä oman sukupuolen että vastakkaisen sukupuolen edustajista, kun taas panseksuaalinen ihminen viehättyy kaikkien sukupuolten edustajista. (Seta n.d. b.)

Aseksuaalisuus ilmenee yleensä vähäisenä seksuaalisena haluna. Aseksuaalinen ei välttämättä koe ollenkaan seksuaalista vetovoimaa muita kohtaan, tuntee sitä vasta romanttisten tunteiden synnytyä tai voi tuntea seksuaalista halua toisia kohtaan, haluamatta kuitenkaan seksuaalista kanssakäymistä heidän kanssaan. Aseksuaalisuudessa vetovoiman kohdetta ei ole määritelty, jonka vuoksi kaikki eivät laske sitä varsinaiseksi seksuaaliseksi suuntautumiseksi. (Seta n.d. b.)

3.2 Sukupuolivähemmistöt

Suomessa on kaksi juridista eli syntymässä määriteltyä sukupuolta, jotka ovat mies ja nainen. Kaikki näistä sukupuolista kokemuksensa mukaan eriävät henkilöt kuuluvat sukupuolivähemmistöihin. Näistä henkilöistä voidaan käyttää muun muassa termejä muunsukupuolinen ja transsukupuolinen. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2018.)

Transsukupuolinen henkilö on ristiriidassa juridisen sukupuolensa kanssa ja kokee kuuluvansa vastakkaiseen sukupuoleen. Näiden ristiriitojen helpottamiseksi transsukupuoliset usein hakeutuvat sukupuolen korjaushoitoihin, joihin yleensä kuuluu hormonihoidot sekä mahdollisesti genitaalikirurgia. Muunsukupuolinen henkilö ei identifioitu mies- eikä naissukupuoleen. Vaihtoehtoisesti hän voi kokea olevansa jotakin niiden väliltä, näiden jaottelun ulkopuolella tai täysin sukupuoleton. (Kärnä 2023.)

Perinteisistä sukupuoliroolituksista voi erota lisäksi myös fyysisten piirteiden osalta. Intersukupuolisesta henkilöstä ei välttämättä ole ulkoisten ominaisuuksien perusteella määriteltävissä, kumpaan sukupuoleen hän kuuluu. Suomessa syntyy vuosittain 250–850 lasta, joiden intersukupuolisuutta ei tunnisteta. Tunnistamattomuus johtuu siitä, että fyysiset erot liittyen määriteltyyn sukupuoleen ovat kromosomeissa tai hormonitoiminnassa. Lapsia, joiden sukupuolta ei pystytä sukuelinten perusteella määrittämään syntyy Suomessa noin kymmenen vuodessa. (Unicef n.d.)

3.3 Vähemmistöstressi

Vähemmistöstressi on erillinen käsite verrattuna siihen tavanomaiseen stressiin, jota kaikki kokevat jossakin vaiheessa elämäänsä. Vähemmistöstressi vaikuttaa nimenomaan niihin, jotka jollakin tapaa poikkeavat yhteiskunnan ja kulttuurien luomista oletuksista. Itsessään johonkin vähemmistöön kuuluminen ei aiheuta vähemmistöstressiä, vaan se syntyy syrjinnän ja väkivallan kokemuksista tai niiden pelon aiheuttamasta pitkäaikaisesta kuormituksesta. (Jaskari & Keski-Rahkonen 2021.)

Ilan H. Meyer on kehittänyt vähemmistöstressiteorian, joka on suunniteltu auttamaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden terveyttä ja hyvinvointia koskevien tutkimusten toteuttamisessa. Siinä stressitekijät on jaettu distaalisiin ja proksimaalisiin tekijöihin. Distaalisia tekijöitä ovat muun muassa suora syrjintä kuten kiusaaminen, vihapuhe ja rakenteellinen syrjintä eli epätasa-arvoistavat lait, käytännöt ja palvelut. Proksimaaliset tekijät muodostuvat osittain distaalisten tekijöiden pohjalta sisältäen myös henkilön yksilöllisen kokemuksen. Näitä ovat esimerkiksi sisäistetty itsesyrjintä, identiteetin salaaminen sekä syrjinnän olettaminen ja sen pelkääminen. (Frost & Meyer 2023.)

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen lisäksi monet muutkin ryhmät, kuten etniset, kielelliset, kulttuuriset ja uskonnolliset vähemmistöt sekä vammaiset, kohtaavat vastaavanlaista syrjintää. Yksilö voi olla osa useampia eri vähemmistöjä samanaikaisesti ja siksi kokea syrjintää jokaisesta niistä erikseen, joka mahdollistaa vähemmistöstressin haitallisten vaikutusten moninkertaistumisen. Henkilö voi kokea vähemmistöstressiä, vaikka ei olisikaan itse joutunut henkilökohtaisen syrjinnän uhriksi, sillä yhden yksilön kokema syrjintä voi vaikuttaa muihin väliillisesti. (Jaskari & Keski-Rahkonen 2021.)

Kroonisen stressitilan vaikutuksien tiedetään olevan haitallista ihmiselle, jonka seurauksena psyykkisten ja fyysisten sairauksien riski kasvaa. Tutkimukset ovat osoittaneet, että vähemmistöstressi

altistaa mielenterveysongelmille, kuten masennukselle, ahdistuneisuudelle sekä päihdeongelmille. Fyysisen terveyden osalta yhteyttä on havaittu muun muassa hengitystieinfektioiden ja heikentyneen vastustuskyvyn muodossa. Nuorten osalta erityinen huolenaihe on se, että syrjintä vaikuttaa heikentävästi positiivisen minäkuvan muodostumiseen. Vähemmistöstressin tuoma kuorma heikentää nuorten elämänlaatua ja kohottaa riskiä terveysongelmien ilmenemiselle nuoruudessa sekä myöhemmin elämässä. (Jaskari & Keski-Rahkonen 2021.)

4 PERUSOPETUKSEN SEKSUAALIKASVATUKSEN TAVOITTEET SUOMESSA

Maailman terveysjärjestö WHO on vuonna 2010 määritellyt Euroopan alueelle suositellut seksuaalikasvatuksen standardit. Tavoitteena on, että jokaisen lapsen ja nuoren seksuaalisuus kehittyisi terveellä ja positiivisella tavalla. (WHO 2010, 7–21.) Perusopetuksen opetussuunnitelman mukaan seksuaaliterveyden opetus on osa terveystieto-oppiainetta 7–9. luokilla ja sen tulisi olla oppilaslähtöistä, toiminnallista sekä arkielämään helposti sovellettavaa (Opetushallitus 2004). Vuodesta 2016 lähtien perusopetuksen opetussuunnitelma on velvoittanut opettajia antamaan sateenkaaritietoutta osana opetustaan. Seksuaalikasvatuksen tulisi kouluissa olla sisällöltään suunniteltu niin, että myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret hyötyvät siitä. (Seta 2021.)

4.1 Perusopetuksen seksuaalikasvatuksessa esiin nousseet haasteet

Kouluissa toteutuvan seksuaaliterveyskasvatuksen on arveltu olevan opettajan motivaatiosta ja osaamisesta riippuen laadultaan vaihtelevaa. Osa nuorista on kokenut koulun seksuaalikasvatuksen puutteellisena muun muassa sen osalta, että kuinka seksuaalisissa kanssakäymistilanteissa tulisi toimia. Se on ajanut nuoria etsimään tietoa itse esimerkiksi mediasta ja pornosta. (Kuortti & Halonen 2018.) Sateenkaarinuorten osalta kokemukset olivat samankaltaisia - he kokivat, etteivät saaneet tarvitsemaansa terveystietoa esimerkiksi samaa sukupuolta olevien välisiin seksuaalisiin kanssakäymisiin liittyen. Tämän vuoksi he joutuivat muodostamaan omia päätelmiään heteroseksistä saamiensa tietojen perusteella. (Laiti 2021, 495–502.) THL kuitenkin ohjeistaa, että seksuaalikasvatusopetuksen tarkoitus ei ole koskaan opettaa itse seksistä tai seksin tekemisestä (THL 2021c). Koulu-terveydenhoitajille tehdystä kvalitatiivisesta tutkimuksesta nousee esille, että yleisesti suomalaiset koulut nähtiin konservatiivisina sekä hetero- ja sukupuolinormatiivisina. Kyselyyn vastanneet terveydenhoitajat kokivat, että koulujen välillä oli huomattavia eroja siinä, kuinka sateenkaarinuorten tarpeita kunnioitettiin ja kuinka sateenkaarevuuteen liittyviä teemoja tuotiin esille opetuksessa. (Laiti ym. 2022.) Kouluterveyskyselyn tuloksista on nähtävillä, että sateenkaarinuoret kokivat muita ikätovereitaan enemmän tarvetta keskusteluavulle liittyen seksuaalisuuteen ja ihmissuhteisiin. Näiden tulosten pohjalta koulun seksuaalikasvatuksen arvellaan olevan näkökulmaltaan liian suppeaa ja heteronormatiivista. (Seta 2021.)

4.2 Kouluterveydenhoitajan rooli seksuaalikasvatuksessa

Suomalaisessa vuonna 2021 tehdyssä tutkimuksessa huomattiin, että sateenkaarinuoret kokivat useita epäkohtia kouluterveydenhuollossa seksuaalisuuden ja/tai sukupuolen moninaisuuteen liittyvissä asioissa. He kaipasivat tukea, ymmärrystä ja vahvistusta identiteetilleen, mutta sen sijaan kokivat usein tullessaan väärinymmärretyksi tai syrjityksi terveydenhoitajan toimesta. (Laiti ym. 2021, 495–502.) Samankaltaista tulosta on nähtävissä 2020 tehdyssä Nuorisobarometrissa. Sen mukaan 15–29-vuotiailla vähemmistöön kuuluvilla nuorilla oli suurempi riski tulla syrjityksi eri palveluissa. Lisäksi he kokivat osallistumismahdollisuudet omaan hoitoonsa heikommiksi muihin verrattuna. (Berg & Myllyniemi 2020, 93–94.) Myös kouluterveyskyselyn tulokset puoltavat sitä näkökulmaa, että sateenkaarinuoret saavat muita nuoria huonommin tukea ja apua ongelmiinsa (THL 2023c).

Terveydenhoitajien eettisten suositusten mukaisesti terveydenhoitajan tulee kohdella kaikkia asiakkaitaan tasa-arvoisesti, kehittää omaa osaamistaan, toimia luottamuksellisesti sekä vahvistaa asiakkaan voimavaroja (Terveydenhoitajaliitto 2017). Kouluterveyshuollon määräaikaistarkistuksessa tavoitetaan lähes kaikki nuoret, joka tarjoaa hyvän mahdollisuuden seksuaaliterveyden teemojen käsittelyyn. Vastuu puheeksi ottamiseen on jokaisella terveydenhuoltoalan ammattilaisella. (Kuorti & Halonen 2018.) Yhdysvaltalaisen tutkimuksen mukaan nuoret odottavat terveydenhuollon ammattilaisen luovan turvallisen tilan puhua seksuaalisuudesta sekä olevan tietoisia heidän vaikeuksistaan sopeutua yhteiskuntaan (Bosse & Chiodo 2016, 3665–3675). Sateenkaarinuoret ovat tuoneet esille, että heitä ei haitannut, mikäli terveydenhoitaja ei osannut kaikkia teemaan liittyviä termejä. He kokivat hyväksytyksi ja kuulluksi tulemisen kaikista tärkeimpänä terveyttään tukenevana seikkana. (Laiti ym. 2021, 495–502.) Kouluterveydenhoitajan ennakkoluulottoman asenteen uskotaan olevan paras keino jään murtamiseksi, jolloin nuori uskaltaa kertoa omasta sukupuolestaan tai seksuaalisuudestaan, eikä pelkää tulevansa tuomituksi. (Laiti 2020, 34–35.)

5 KEINOT NUORTEN SAAVUTTAMISEKSI

Nuoret viettävät etenkin murrosiässä paljon aikaa sosiaalisessa mediassa ja siellä olevat vaikuttajat toimivat nuorten esikuvina (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2023b). Sateenkaarinuoret kertoivat etsivänsä usein itsenäisesti tietoa internetistä, mutta asianmukaisen tiedon löytäminen omalla äidinkiellällä ei ole itsestäänselvyys. He kokivat relevantin ja helposti saatavilla olevan tiedon saamisen tarpeelliseksi ja tärkeäksi. (Laiti 2021, 495–502.) Kansainvälisen tutkimuksen mukaan sateenkaarinuorten tiedonhaku tapahtuu joko virallisten tietolähteiden kuten koulun ja vanhempien tai epävirallisten lähteiden kuten internetin ja ikätovereiden kautta. Virallisten lähteiden on kuitenkin huomattu antavan lähinnä heteronormatiivista tietoa, joten epävirallisten lähteiden käyttö on sateenkaarinuorille yleisempää. (Bible, Kaplan, Lieberman & Goldfarb 2022.)

5.1 Haasteet nuorten tiedonhaussa

Yhtenä ongelmana internetissä on tiedon paljous, jolloin omat aiemmat uskomukset ja ajatukset voivat saada luottamaan väärään tietoon (THL 2022a). Musta propaganda, eli väärän ja keksityn tiedon levittäminen, on nykyään mediassa helppoa. Median käyttäjät voivat jyrätä tieteellisen tiedon tykkäilemällä ja jakamalla tunteisiin pohjautuvaa, mahdollisesti väärää tietoa. (Matikainen & Huovila 2017.) Tämän vuoksi oikean tiedon löytäminen on kiinni yksilön kriittisestä medialukutaidosta. Nuorten kriittisen lukutaidon osaamisessa on kuitenkin havaittu ongelmia niin peruskoululaisella kuin vielä lukiossakin. (Edu Critical-hanke 2023, 1.) Nuoret tarvitsevat tietoa turvalliselta aikuiselta tai ohjausta luotettavaan ammattilaisen luomaan materiaaliin. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2023b)

5.2 Julisteiden ja QR-koodien käyttö informaation välityksessä

Unicefin kyselyn mukaan suomalaisista 13–18-vuotiaista nuorista joka kolmas kokee, ettei uskalla koulussa vapaasti oma itsensä (Unicef 2021). Muun muassa tällaista ilmiötä edistämään on kehitetty turvallisen tilan periaatteet. Niiden ideana on luoda yhteiset toimintatavat, joiden tarkoitus on edistää kaikkien fyysistä, henkistä sekä sosiaalista turvallisuutta. (Ruokolainen n.d.) Terveystieteiden ammattilaisia on kehoitettu huomioimaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvia asiakkaitaan tilasuunnittelussa. Mainittuna on julisteiden, opaslehtisten tai muun vastaavan materiaalin esille laittaminen, jotka käsittelevät sateenkaariväestöstä koskevia asioita. Tämän on todettu lisäävän avoimuutta ja luottamuksellisuutta. (Mayer, Garofalo & Makadon 2014, 976–981; Laiti ym. 2022.)

Julisteita kannattaa käyttää tiedon jakamisessa tilanteissa, joissa tarkoituksena on tavoittaa laaja yleisö pitkäaikaisesti (Hasanica, Ramic-Catak, Mujezinovic, Begagic & Galijasevic 2020, 135–137). Erityisesti sateenkaarinuorille moninaisuutta tukevat materiaalit julkisissa tiloissa tuovat turvallisuuden tunnetta ja edistävät tasa-arvon toteutumista (THL 2023g).

QR-kooditekniikka on peräisin Japanista ja tulee sanoista ”Quick Responce”. QR-koodeja käytetään nykypäivänä yleisimmin välittämään osoitelinkki mobiililaitteisiin. Halutun sivun verkko-osoite laiteaan generaattoriin, josta muodostuneen koodin voi lukea esimerkiksi älypuhelimien kameran avulla ilmaiseksi saatavalla sovelluksella. Laite osaa lukea koodin niin, että koodiin kirjoitettu verkko-osoite avautuu suoraan laitteen selaimen ilman, että osoitetta tarvitsee kirjoittaa. QR-koodien käyttäminen on nopeuttanut verkkosivuille pääsemistä ja niitä käytetään nykypäivänä monissa eri paikoissa,

etenkin mainonnassa. (qr-koodit.fi n.d.) Yhdysvalloissa tehty tutkimus selvitti, että nuoret olivat tietoisempia QR-koodeista sekä käyttivät niitä todennäköisemmin ja enemmän verrattuna muihin ikäryhmiin (Mendelson & Bergstrom 2013).

6 KEHITTÄMISTYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Kehittämistyön tarkoituksena oli tuottaa kaksi julistetta yläkouluikäisille nuorille, joista toinen oli suunnattu sukupuolivähemmistöille (LIITE 1) ja toinen seksuaalivähemmistöille (LIITE 2).

Tavoitteena oli lisätä nuorten tietoisuutta seksuaalisuuden ja sukupuolten moninaisuudesta, vähentää stigmaa aiheen ympärillä sekä tukea vähemmistönuorten tervettä identiteetin kehittymistä.

7 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS

Kehittämistyö tarkoittaa aikaisemman tutkimustiedon hyödyntämistä, minkä pohjalta tuotetaan jotain uutta tai päivitetään vanhoja tuotoksia (Suomen virallinen tilasto (SVT) n.d.). Kehittämistyö edellyttää vahvaa käsiteperustaa ja siihen liittyvää kirjallisuutta, johon tuotos pohjautuu. Kehittämisprosessia voidaan tarkastella viiden eri mallin kautta, jotka ovat lineaarinen malli, spiraalimalli, spagettimainen prosessi, tasomalli sekä konstruktivistinen malli. Viidentenä mainitun mallin luonut Turun ammattikorkeakoulun yliopettaja Kari Salonen kertoo yhdistäneensä siinä lineaarisen mallin ja spiraalimallin vahvuudet. (Salonen 2013, 12–20.)

7.1 Kehittämissympäristön kuvaus

Työmme tilaajana ja tarkistajana toimi Pohjois-Savon hyvinvointialueen alueellinen seksuaaliterveyden edistämisen työryhmä. Seksuaaliterveyden edistämisen työryhmä kuuluu Pohjois-Savon hyvinvointialueen HYTE- ja osallisuuspalvelualueeseen, joka vastaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä sekä osallisuuden koordinoinnista Pohjois-Savon alueella (Pohjois-Savon hyvinvointialue n.d. a). Seksuaaliterveyden edistämisen työryhmän tehtäviä ovat muun muassa puuttua seksuaaliterveyden edistämisen haasteisiin, jakaa ajankohtaista tietoa ja asiantuntijuutta, järjestää koulutuksia sekä edistää seksuaaliterveyden erinäisten teemojen näkyvyyttä (Pohjois-Savon hyvinvointialue n.d. b). Työryhmä on monialainen ja toimijoita on hyvinvointialueen sisältä muun muassa oppilaitoksista ja eri järjestöistä (Lätti 2023).

Kehittämistyön kohderyhmänä olivat yläkouluikäiset 7.–9. luokkalaiset seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret. Pohjois-Savon hyvinvointialueella perinteisiä yläkouluja tai yhtenäiskouluja on yhteensä 24 kappaletta (Pohjois-Savon hyvinvointialue n.d. c). Seksuaaliterveyden edistämisen työryhmän toimijat voivat hyödyntää valmista tuotosta omassa toiminnassaan harkintansa mukaan (Lätti 2023).

7.2 Suunnittelu

Seksuaalisuuteen liittyvät teemat kiinnostivat meitä, jonka vuoksi valitsimme kyseisen aiheen. Menetelmäksi valikoitui kehittämistyö sen vuoksi, että koimme sen olevan menetelmistä käytännönläheisin, ja pidimme ajatuksesta tuottaa jotakin konkreettista. Huolestuimme kouluterveyskyselyn tuloksista, joissa kävi ilmi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kokevan huomattavan paljon hyvinvoinnin haasteita ja siksi halusimme toteuttaa kehittämistyön tälle kohderyhmälle. Kehittämistyön mahdollisuuden pohtiminen alkaakin usein työskennellessä havaitusta puutoksesta tai muutosta kaipaavasta asiasta eli tunnistetaan tarve lähteä tekemään kehittämistoimintaa (Salonen, Eloranta, Hautala & Kinos 2017, 56). Rajasimme kohderyhmäksi yläkouluikäiset sateenkaarinuoret.

Alkuperäinen idea oli tuottaa paperinen esite. Ohjaavan opettajan ja työn tilaajan kanssa käytyjen keskustelujen myötä pohdimme tuotoksen vaihtoehtoina myös videota tai nettisivuja. Paperinen esite ei olisi ollut nykyaikainen valinta etenkin kohderyhmämme huomioon ottaen. Videon tekeminen ei tuntunut meistä kiinnostavalta ja nettisivujen suhteen haasteeksi muodostui niiden ylläpitoon liittyvät ongelmat. Lopulta valitsimme tuotokseksi tietoa sisältävät julisteet, joihin lisäsimme mukaan QR-koodeja tehden niistä nykyaikaisemmat.

Haimme tietoa Cinahl Ultimate- ja Pubmed-tietokannoista, kirjallisuudesta sekä verkkolähteistä. Valitsimme kehittämistyöhömme kotimaisia ja kansainvälisiä artikkeleita. Aineistohaussa käytimme hakusanoina muun muassa seuraavia: minority stress, sexual minority or LGBTQ+ or homosexual or queer, gender minority or transgender or non-binary or trans, teens or teenagers or adolescents or young adults, junior high school, sexual education. Tutkimustiedon löytäminen oli välillä haasteellista, sillä sateenkaarinuoriin ja etenkin rajattuun ikäryhmäämme (yläkouluiikäiset), liittyvää tutkimusta on tehty toistaiseksi melko vähän. Kehittämistyön täytyy perustua aiempaan kirjallisuuteen sekä tutkittuun tietoon, jotta varmistutaan työn tarpeellisuudesta (Salonen ym. 2017, 60).

Kehittämistyössämme hyödynnettiin Muriel Moyon vaikuttavan julisteen kriteereitä (Moyo 2019). Kriteerit esitellään alla olevassa kuvassa (kuva 1).

Vaikuttavan julisteen kriteerit

Muriel Moyo 2019

1. Vaatimusten mukaisuus

Määritetään missä muodossa
(digitaalinen vai paperinen)
juliste tehdään.

2. Kiinnostavuus

Julisteen aihe ja tarkoitus ovat helposti
ymmärrettävissä.
Otsikon tulisi olla tarttuva,
esimerkiksi kysymys tai lyhyt lausahdus.

3. Sisällön selkeys

Julisteen ei kuulu kaivata esittelyjä,
jotta katsojan ymmärtää sen idean.
Niissä tulee huomioida
länsimaalainen lukutyyli.

4. Tiivistäminen

Keskeiset asiat on ilmaistu selkeästi
ja lyhyen ytimekkäästi.

5. Sotkuttomuus

Visuaaliseen ilmeeseen on kiinnitetty
tarkasti huomiota.
Huomioitu esim. fontit, värit, kuvat.

Toteutimme julisteet sekä QR-koodit Canvalla, joka on verkosta löytyvä ilmainen graafinen suunnittelutyökalu. QR-koodien lähteiksi pohdimme muun muassa Mielenterveystalon, Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen ja Setan verkkosivuilta löytyvää, kohderyhmäämme palvelevaa materiaalia. Julisteiden tarjoaman tiedon halusimme käsittelevän yleisesti seksuaali- ja sukupuoli-identiteettien kehitystä sekä vähemmistöstressiä.

Aihekuvaus hyväksyttiin keväällä 2023 ja sen yhteydessä teimme aikataulusuunnitelman, jonka mukaan työskentelymme eteni. Kehittämistyön suunnitelma hyväksyttiin vuoden 2023 lopussa. Olemme pitäneet prosessin aikana palavereita etäyhteydellä työn tilaajan sekä ohjaavan opettajan kanssa ja osallistuimme myös oppilaitoksemme tarjoamaan kehittämistyön työpajaan.

7.3 Toteutus

Julisteet toteutimme Canva-sovelluksen ilmaisversiolla, sillä työkalu oli jo valmiiksi molemmille tuttu. Teimme alkuun erilaisia luonnoksia, jotta löysimme visuaalisesti miellyttävimmän vaihtoehdon. Halusimme tehdä julisteista huomiota herättäviä, mutta toisaalta myös yksinkertaisia ja kauniita. Canvassa vain osa kuvista ja fonteista on ilmaisia, joka rajasi mahdollisuuksiamme tehdä julisteista juuri sen näköisiä, kuin toivoimme. Pitäydyimme yhtä sivustoa lukuunottamatta samoissa QR-koodien lähteissä, joita olimme suunnitelmavaiheessa ajatelleet. Myös QR-koodit saimme luotua ja liitettyä julisteisiin Canvassa. Toteutusvaiheessa keskeistä on aiemmin tehdyn suunnitelman seuraaminen, mutta myös varautuminen mahdollisiin muutoksiin (Salonen ym. 2017, 62).

Kertasimme toteutuksen aikana Muriel Moyon vaikuttavan julisteen kriteereitä varmistaaksemme julisteiden toimivuuden. Julisteiden otsikon keksiminen tuotti meille alkuun haastetta, sillä halusimme sen viittaavan sateenkaariväestöön, mutta toisaalta pysyvän melko neutraalina. Alkuperäinen ideamme otsikoksi oli "kuinka uskaltaa olla". Käytimme otsikoiden ideoinnissa tekoälyä, jolta pyysimme rohkaisevia otsikoita sateenkaarinuorille suunnattuun julisteeseen. Tekoälyn vastauksesta "kukoista omassa värissäsi" keksimme yhdistää nuo otsikot. Tämän myötä päädyimme lopulliseen otsikkoon "uskalla olla kaikissa väreissä". Käytimme samaa otsikkoa molemmissa julisteissa. Otsikoinnin teimme osittain sateenkaaren väreillä, joka viittaa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin. Myös QR-koodit teimme sateenkaaren värisinä. Muutoin pidimme julisteiden värityksen maltillisena, jotta niistä ei tulisi yliampuvia. Teimme julisteista yhteensopivia, mutta niiden on tarkoitus toimia tarpeen mukaan myös erillään.

Sukupuolivähemmistöille suunnatun julisteen (LIITE 1) QR-koodien ensimmäiseksi päämääräksi valitsimme Mielenterveystalon verkkosivuilta löytyvän sukupuoli-identiteetin jäsentämisen omahoito-ohjelman. Mielenterveystalo.fi on vuonna 2009 avattu verkkopalvelu, joka tarjoaa tutkittua ja luotettavaa tietoa, joka on psykiatristen asiantuntijoiden tuottamaa ja tarkastamaa (Mielenterveystalo n.d. c). Sukupuoli-identiteetin jäsentämisen omahoito-ohjelman tuottamisessa ovat olleet mukana Tera-piatalo Quu, Tampereen yliopistollinen sairaala ja Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus. Se on ympäri vuorokauden käytössä oleva työkalu, joka on suunnattu sukupuoltaan pohtivalle henkilölle iästä riippumatta. Sen tavoitteena on antaa tietoa ja apua nopeasti ja matalalla kynnyksellä. Ohjelma sisältää yleistä tietoa sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuoli-identiteetistä sekä työkaluja ja harjoitteita, jotka voivat auttaa oman sukupuoli-identiteetin pohdinnassa ja sukupuolidysforian

kanssa selviytymisestä. (Mielenterveystalo n.d. b.) Toisen QR-koodin päämääräksi valitsimme Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen verkkosivun, jossa kerrotaan heidän tarjoamistaan tukimuodoista lapsille ja nuorille. Sivuston alla on kootusti erilaisia yhteydenottoja Sukupuolen moninaisuuden työntekijöihin, joita ovat sähköpostineuvonta, puhelinneuvonta, etäneuvonta ja lähivastaanotot. Sivustolta löytyy myös muun muassa suora linkki transihmisten ja muunsukupuolisten vertaisryhmätoiminnan infisivulle ja tietoa muiden tahojen tarjoamista tukimahdollisuuksista. Näiden lisäksi sivustolla ohjataan sateenkaarinuoria Setan ylläpitämän verkkonuorisotalo Loisteen pariin, jossa nuoret voivat saada vertaistukea toisiltaan. Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus toteuttaa siellä yhteistyössä Setan kanssa erilaisia teemachatteja ja antaa yksilöneuvontaa. Verkkonuorisotalo Loisteeseen on hyvä ohjautua molemmista julisteista, sillä chat-palvelu koskee molempia vähemmistöryhmiä. (Alatalo 2024). Verkkonuorisotalo Loiste on esitelty tarkemmin seuraavassa kappaleessa. Sivustolta löytyy myös muun muassa suora linkki transihmisten ja muunsukupuolisten vertaisryhmätoiminnan infisivulle ja tietoa muiden tahojen tarjoamista tukimahdollisuuksista. (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus n.d. a.) Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus on ihmisoikeusjärjestö Setan ylläpitämä osaamiskeskus, joka tarjoaa tukea ja tietoa intersukupuolisille, transihmisille ja heidän läheisilleen. Sukupuolen osaamiskeskus toimii myös keskeisenä kouluttajana Suomessa sukupuolen variaatioihin liittyvistä teemoista. (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus n.d. b.)

Seksuaalivähemmistöille suunnatun julisteen (LIITE 2) QR-koodien ensimmäiseksi päämääräksi valitsimme Setan verkkosivut, josta löytyy yleistä tietoa seksuaaliseen suuntautumiseen liittyen. Seta on tunnettu valtakunnallinen ihmisoikeusjärjestö, joka on perustettu vuonna 1974. Sen tavoitteena on taata ihmisoikeuksien, yhdenvertaisuuden ja hyvinvoinnin toteutuvan niin Suomessa kuin kansainvälisestikin riippumatta henkilön seksuaalisesta suuntautumisesta tai sukupuoli-identiteetistä/sen ilmaisusta. Ihmisoikeustyön lisäksi Seta kouluttaa, tekee nuorisotyötä ja tukee jäsenjärjestöjensä toimintaa sekä toimii myös kansainvälisellä tasolla. (Seta 2023a.) Toisen QR-koodin päämääräksi valikoitui Setan ylläpitämä verkkonuorisotalo Loiste, joka on suunnattu 13–20-vuotiaille sateenkaarinuorille. Verkkonuorisotalo toimii maksuttoman tietokoneelle sekä mobiililaitteelle ladattavan Discord -sovelluksen kautta. Loisteen tarkoitus on tarjota sateenkaarinuorille turvallinen tila kohdata vertaisiaan erilaisten chattien muodossa, jotka ovat ohjattuja ja moderoituja. Loiste tarjoaa myös yksilötukea, kuten kahdenkeskeisiä chateja seksologian ja nuorisotyön ammattilaisen kanssa. (Seta n.d. c.) Vuonna 2023 Oona Rantalan tekemän kyselytutkimuksen mukaan verkkonuorisotalo Loiste on onnistunut tarjoamaan monille sateenkaarinuorille yhteisöllisyyden tunnetta ja vertaistukea, jotka ovat elämänlaatua vahvistavia tekijöitä (Rantala 2023).

7.4 Arviointi

Arviointivaiheen voidaan ajatella sisältyvän kaikkiin edellä mainittuihin vaiheisiin. Yhtä oikeaa tapaa arvioida ei ole ja sitä voidaan toteuttaa monella eri tavalla kuten itsearviointilla, ulkoisella arviointilla ja vertaisarviointilla. Arviointia tehdessä tulee esittää kehittämistoiminnasta kriittistä pohdintaa asetettuihin tavoitteisiin nähden. (Salonen ym. 2017, 64–65.)

Päästäksemme julisteille asetettuihin tavoitteisiin niihin lisättiin tieteellisiä tietolähteitä sekä leipätekstiä avaamaan kyseisen tietolähteen sanomaa. Tietolähteistä lukija oppii lisää seksuaalivähemmistöistä, sukupuolivähemmistöistä ja vähemmistöstressistä. Julisteet tuovat aiheen esille, mikäli niitä käytetään tarkoittamallamme tavalla koulujen käytävillä. Jotta julisteet täyttävät niiden tavoitteen, niiden tulee olla visuaalisesti toimivia. Siksi julisteet on pohjattu tämän raportin kohdassa 7.2 esiteltyyn Muriel Moyon hyvän julisteen kriteeristöön. Kriteerit ohjasivat meitä tekemään julisteista selkeitä värien, kuvien sekä tekstin osalta. Lisäksi kriteereiden pohjalta otsikoksi valikoitui lyhyt ja tarttuva lausahdus.

Kun olimme arvioineet julisteita objektiivisesti ja ne täyttivät niille asetetut kriteerit, lähetimme ne sähköpostitse työn tilaajan yhteyshenkilölle. Hän välitti julistemme edelleen valitseman ulkoisen sisällöntarkastajan kommentoitavaksi. Ulkoinen arvioitsija antoi meille kaksi kehitysehdotusta. Ensimmäisessä kommentissa julisteiden ulkoasun koettiin olevan mainosmainen QR-koodeineen. Tämän koemme olevan perusteltua, sillä tavoitteena oli johdatella nuoria luotettavan tiedon äärelle. Tämän lisäksi työn tilaaja toivoi tuotosten olevan jatkossa mahdollisimman helposti muokattavissa ja ylläpidettävissä. Julisteisiin päätetyt QR-koodien lähteet on valittu palvelemaan tätä tarkoitusta, sillä sivustot ovat vakinaisten toimijoiden ylläpitämiä ja tarjoavat ajankohtaista tietoa.

Toisessa ehdotuksessa pohdittiin, olisiko jokin positiivisempi ja voimavaralähtöisempi näkökulma parempi nuorten lähestymiseen vähemmistöstressin kielteisten vaikutusten sijaan. Tämän kommentin perusteella muokkasimme julisteiden vähemmistöstressistä kertovien tieto-osioiden kieliasua neutraalimmaksi. Emme tehneet kommentin perusteella muita muutoksia, koska julisteiden tarkoitus on avata vähemmistöstressiä ilmiönä ja mahdollistaa nuoria löytämään keinoja siltä suojautumiseen sekä vertaistuen löytämiseen.

Tämän lisäksi palautetta ja muutosehdotuksia pyydettiin sähköpostitse myös työn tilaajalta eli seksuaaliterveyden edistämisen työryhmään kuuluvilta henkilöiltä. Seksuaaliterveyden edistämisen työryhmä koki QR-koodien päämäärät hyväksi ja julisteet esteettisesti toimiviksi. Saimme pieniä kehitysehdotuksia julisteiden sisältämän leipätekstin viimeistelyyn, jotka toteutimme.

Otimme Setaan yhteyttä kehittämistyön alkuvaiheessa toiveenamme saada heiltä palautetta julisteista, mutta yhteydenottoomme ei tuolloin vastattu. Kehittämistyön viimeistelyvaiheessa otimme yhteyttä Setaan ja Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskukseen uudestaan varmistaaksemme tekijänoikeuksiin liittyvää asiaa. Tuon yhteydenoton antina sukupuolivähemmistöille suunnatun julisteen toinen QR-koodi vaihtui toiseen sivustoon, joka palvelee paremmin kohderyhmäämme.

8 POHDINTA

8.1 Tuotoksen pohdinta

Kehittämistyön aihe syntyi sekä kiinnostuksestamme aiheeseen että vuoden 2021 kouluterveyskyselyn vastausten pohjalta. Vuoden 2023 kouluterveyskyselyn sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöjä koskevia tuloksia ei ollut julkaistu kehittämistyön valmistumiseen mennessä, jonka vuoksi käytimme edellisen kyselyn (2021) vastauksia hyödyksi. Tämän kyselyn tuloksista käy ilmi, että noin puolet seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvista nuorista ovat kokeneet syrjintää koulussa tai vapaa-ajalla (THL 2021a; THL 2021b). Tutkimukset osoittavat, että nämä vähemmistöt kokevan tiedon saannin hankalana, koska se on lähes poikkeuksetta heteronormatiivisesta näkökulmasta tehtyä (Bibble ym. 2022; Laiti ym. 2022). Tutkimusnäytön perusteella päätimme tuottaa kehittämistyön tuotoksena kaksi eri julistetta, joista toinen oli suunnattu seksuaalivähemmistöille (LIITE 2) ja toinen sukupuolivähemmistöille (LIITE 1). Kehittämistyön tavoitteena oli lisätä nuorten tietoisuutta seksuaalisuuden ja sukupuolten moninaisuudesta, vähentää stigmaa aiheen ympärillä sekä tukea vähemmistönuorten tervettä identiteetin kehittymistä. Tavoite vastaa nuorten tarpeeseen saada enemmän tietoa ja oppia ymmärtämään omaa seksuaalisuuttaan tai sukupuoltaan paremmin sekä tuoda vähemmistöt paremmin näkyville. (Kuorti & Halonen 2018; Laiti 2021, 495–502; THL 2023a.) Julisteiden tarkoituksena on myös auttaa niin nuoria kuin kouluilla työskenteleviä aikuisia ottamaan aihe puheeksi matalammalla kynnyksellä.

Julisteiden käyttöä tukevan tiedon löytäminen tuotti jonkin verran haasteita, sillä nykyaikana lähes kaikki tieto ja mainonta löytyy mediasta. Koimme koulujen seinille laitettavien julisteiden tuovan aiheen paremmin esiin. Tällöin näkyvyyteen ei voi vaikuttaa esimerkiksi se, minkälaista sisältöä mediassa seuraa. Jotta julisteista saatiin toimivia, etsimme vaikuttavan julisteeseen kriteerit ja seuralsimme niitä. Löysimme hyvät kriteerit, jotka oli luotu juliste-esityksen pitämiseen, mutta ne soveltui-
vat myös julisteen tekoon, joten päätimme käyttää niitä. Kriteerit olivat yksinkertaiset ja niiden seuraaminen onnistui hyvin. Julisteisiin oli QR-koodien lisäksi sisällytetty pieni määrä leipätekstiä kertomaan, jotta katsoja ymmärtää mihin QR-koodi vie.

Olemme kohdistaneet julisteet 7.–9. luokkalaisille sateenkaareville sekä identiteettiään pohtiville nuorille. Osa Kuopion kouluista on yhteiskouluja, jolloin julisteet voivat nähdä myös suunnattua ikäryhmäämme nuoremmat oppilaat. Tämän vuoksi julisteiden ulkonäön tuli olla kaikenikäisille sopiva. Valitsimme julisteisiin kuvan toisiaan kurkottelevista käsistä, joka mielestämme toi halutun sanoman sopivan sensitiivisesti esille.

Halusimme QR-koodien takaa löytyvien verkkosivujen antavan nuorelle lisää tietoa aiheesta ja auttamaan häntä tutkimaan omaa seksuaalisuuttaan ja/tai sukupuoltaan. Yksi aihe kehittämistyössä oli vähemmistöstressi, jonka havaitsimme olevan yksi merkittävä tekijä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen terveysongelmien taustalla. Sen vuoksi sisällytimme kyseisen aiheen molempiin julisteisiin. Eriytyisen hyvänä vähemmistöstressin lievittäjänä verkkonuorisotalo Loiste vastaa nuorten tarpeeseen löytää muita, jotka käyvät läpi samoja tunteita.

8.2 Eettisyys ja luotettavuus

Kehittämistyö todettiin tarpeelliseksi työn tilaajan kanssa. Aihe on ajankohtainen ja esimerkiksi kouluterveyskyselyn tulokset osoittavat, että toimia sateenkaarinuorten hyvinvoinnin edistämiseksi tulee tehdä (THL 2021a; THL 2021b). Opinnäytetyösopimus solmittiin yhdessä toimeksiantajan ja ammattikorkeakoulun kanssa, jossa sovittiin yhteiset tavoitteet kehittämistyölle. Työn tilaaja voi tulevaisuudessa muokata julisteita tarpeidensa mukaisesti.

Kehittämistyötä tehdessä tutustuimme ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettisiin suosituksiin ja sitouduimme tarkistamaan kehittämistyömme plagiaatintunnistusohjelmistolla (Arene ry 2019). Savonia-ammattikorkeakoulussa tähän käytetään Turnit Feedback Studio -tarkistusohjelmaa. Kehittämistyössä noudatettiin tekijänoikeuslakia käyttämällä asianmukaisia lähdemerkintöjä. Kyseisessä kehittämistyössä ei tehty ihmiseen kohdistuvaa tutkimusta, jossa tulisi kerätä ja käsitellä henkilötietoja. Sen vuoksi tutkimuslupaa tai tietosuojaselostetta ei tarvittu. (Savonia-ammattikorkeakoulu n.d.)

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatimia hyvän tieteellisen käytännön periaatteita sitouduttiin noudattamaan. Näitä periaatteita ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto. Luotettavuus tarkoittaa tieteellisyyden varmistamista prosessin aikana. Rehellisyys tarkoittaa läpinäkyvyyttä työn teossa, kuten raportoinnissa ja viestinnässä avoimesti mitään salaamatta. Arvostusta tulee osoittaa kollegoita, yhteiskuntaa, kulttuuria sekä ympäristöä kohtaan sekä vastuu omasta työstä tulee kantaa työn suunnitteluvaiheesta julkaisemiseen sekä sen vaikutuksiin asti. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 11–12.) Tässä kehittämistyössä tieteellisyys varmistetaan sekä tieteellisten lähteiden että opettajalta saadun palautteen avulla. Kehittämistyössä käytettiin asianmukaisia lähteitä, kuten vertaisarvioituja tutkimusartikkeleita tai muita lähteitä, joista löytyy tieteellistä tietoa. Aineistonhaussa käytettiin luotettavia tietokantoja. Ohjaava opettajamme tarkasti kehittämistyön raporttia useassa eri vaiheessa, jolloin läpinäkyvyys säilyi. Lisäksi kehittämistyössä noudatettiin hyviä tieteellisiä menettelytapoja, joita ovat muun muassa aiemman tutkimustiedon huomiointi ja sen asianmukainen käyttäminen (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 13).

Julisteet on toteutettu Canvalla, joka on verkosta löytyvä graafinen suunnittelutyökalu. Tarkistimme Canvan lisenssisopimuksesta, että julisteisiin valittuja kuvia saa käyttää vapaasti (Canva 2024). Julisteet suunnattiin yläkoululaisille eli alaikäisille henkilöille. Julisteiden on tarkoitus olla esillä julkisissa tiloissa, jolloin mahdollisesti myös tarkoitettua kohderyhmää nuoremmat ja vanhemmat oppilaat tulevat ne näkemään. Tämä otettiin huomioon julisteiden teossa pitämällä niiden ulkoasu ja sisältö sensitiivisenä, koska seksuaalisuutta ja sukupuolta käsittelevät aiheet ovat henkilökohtaisia ja herkkiä (THL 2023b). Julisteissa pyrittiin huomioimaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön liittyvä sukupuolitietoinen viestintä siten, että julisteiden kuvista ei ole tunnistettavissa niissä esiintyvien henkilöiden sukupuolia (THL 2023e). Julisteista tehtiin mahdollisimman yhdenvertaisia, jotta ne eivät syrji tai poissulje ketään (yhdenvertaisuus.fi n.d.). Tämä huomioitiin muun muassa julisteisiin QR-koodein upotettavien sivustojen valinnassa käyttämällä monipuolisia lähteitä sekä suunnitteleamalla

kaksi eri julistetta, joista toinen on kohdennettu sukupuolivähemmistöille (LIITE 1) ja toinen seksuaalivähemmistöille (LIITE 2). Julisteet eivät kuitenkaan viestinnällään poissulje sitä, etteivät muutkin kuin edellä mainittuihin vähemmistöihin identifioituvat voisi niistä hyötyä. Julisteisiin olemme lisänneet Savonia-ammattikorkeakoulun logon, tekijöiden nimet ja vuosiluvun. Pohjois-Savon hyvinvointialueen logoa ei tässä vaiheessa tarvinnut julisteisiin laittaa yhteishenkilömme mukaan (Lätti 2024).

Olemme hankkineet tarvittavat luvat käyttämiemme verkkosivujen hyödyntämiseksi julisteissamme. Kaikki käytetyt materiaalit ovat tekijänoikeuksien alaisia. Mielenterveystalo.fi verkkosivuilla kerrotaan, että sivustot ovat kaikkien vapaassa käytössä ja niitä saa linkittää vapaasti (Mielenterveystalo 2022). Setan ja Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen verkkosivujen käyttöön luvan kysyimme Setan viestinnän asiantuntija. Hänen pyynnöstään teimme julisteisiin vaadittavat muutokset, jotta saimme luvan linkittää heidän sivustonsa QR-koodeilla julisteisiin. (Alatalo 2024).

8.3 Ammatillinen kasvu

Kehittämistyö on ollut monivaiheinen ja pitkä prosessi. Molempien kiinnostus valitsemaamme aihetta kohtaan auttoi ylläpitämään mielenkiintoa ja motivaatiota prosessin ajan. Itse kehittämistyön menetelmän hallinta tuntui aluksi vaikealta kokonaisuudelta hahmottaa. Konstruktiviseen malliin kunnolla perehtyminen ja kehittämistyön pajaan osallistuminen auttoi sisäistämään menetelmän vaiheet. Aluksi kehittämistyön tuotoksen muodon valinta sekä aiheen rajaaminen tuotti haasteita. Ohjaavan opettajan ja työn tilaajan antaman palautteen sekä keskinäisen keskustelun avulla onnistuimme kuitenkin löytämään kaikkia miellyttävän tuotosmuodon ja rajaamaan aiheen sopivaksi kokonaisuudeksi.

Teimme jo aihekuvausvaiheessa melko tarkan aikataulusuunnitelman. Emme halunneet tehdä aikataulutuksesta liian tiukkaa, koska tiesimme, etteivät voimavaramme riittäisi kehittämistyön työstämiseen vaativien harjoittelujaksojen aikana. Onnistuimme noudattamaan aikataulusuunnitelmaamme pääpiirteittäin koko prosessin ajan ja muokkasimme sitä yhteisymmärryksessä tarpeen mukaan.

Olemme aiemmin tehneet yhdessä monia ryhmätöitä opintojen aikana ja työskentelytapamme ovat hyvin samankaltaiset, joten tiesimme yhteistyön sujuvan hyvin. Työstimme kirjallisia osuuksia sekä tuotoksia paljon yhdessä, joko kasvatusten tai etäyhteyksin. Koimme, että ideoista ja ajatuksista keskustelu vie prosessia tehokkaimmin eteenpäin. Työskentelimme myös itsenäisesti, jolloin olimme etukäteen sopineet tietyt tavoitteet ja aikataulut. Pidimme palavereita kasvatusten ja etäyhteyksillä ohjaavan opettajamme kanssa sekä saimme häneltä myös palautetta sähköpostitse. Työn tilaajan yhteishenkilöön pidimme yhteyttä etäpalaverein, sähköpostin ja puheluiden välityksellä. Olemme jakaneet vastuuta tasaisesti läpi prosessin ja huolehtineet niin omien kuin yhteisten tavoitteiden toteutumisesta.

Sopivan aineiston löytäminen tuotti välillä haasteita, sillä sateenkaariväestöä koskevista aiheista tutkimustietoa on saatavilla vielä rajallisesti, erityisesti kun aihe rajattiin koskemaan tiettyä ikäryhmää. Tiedonhaku oli alkuun pintapuolista ja työlästä, kunnes löysimme sopivat hakusanat ja rajaukset, joiden avulla sopivaa aineistoa alkoi löytymään paremmin. Useiden englanninkielisten tieteellisten

tutkimusartikkeleiden läpikäyminen oli vaativaa, vaikka molemmat kokivat kielitaitonsa olevan hyvä. Tekstiä tuottaessa täytyi usein pysähtyä miettimään, kuinka asiat voisi ilmaista mahdollisimman tieteellisesti ja asiatyylisesti. Prosessin aikana kehitimme lähdekritiisyyttämme sekä tieteellisen tekstin ja synteesin tuottamista.

Julisteiden tekeminen oli meille mieluisa vaihe kehittämistyön prosessissa. Kuvanmuokkaustyökalu Canva oli meille tuttu entuudestaan, joka helpotti julisteiden tekemistä. Opimme kuitenkin paljon lisää graafisen suunnittelutyökalun käyttömahdollisuuksista, joista esimerkkinä uutena elementtinä oli QR-koodien luominen. Käyttämämme luotettavan julisteen kriteeristö antoi meille raamit, joiden mukaan toimiessa saimme tehtyä julisteista tavoitteiden mukaiset.

Terveydenhoitajan ammatillisiin osaamisvaatimuksiin kuuluu terveyttä edistävä terveydenhoitajatyö, yksilön, perheen ja yhteisön terveydenhoitajatyö, terveellisen ja turvallisen ympäristön edistäminen ja terveydenhoitajatyön johtaminen ja kehittäminen sekä yleissairaanhoidajan osaamisvaatimukset. Kehittämistyöprosessin aikana ammatillista kasvua tapahtui usealla osa-alueella, joista merkittävimpinä mainitsimme näyttöön perustuvan toiminnan ja kehittämisen, terveystiedon, erityisesti tarpeessa olevien asiakkaiden tavoittamisen ja kulttuurisensitiivisen työotteen. (Haarala 2022, 14–27.) Koulutuksemme sisältää mielestämme harmillisen vähän opetusta seksuaalisuuteen ja sukupuolen moninaisuuteen liittyvistä teemoista. Tämän kehittämistyön kautta olemme hankkineet monipuolista ja syvällisempää osaamista muun muassa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvistä käsitteistä, nuorten seksuaalisen- ja sukupuoli-identiteetin kehityksestä, vähemmistöstressistä ja sateenkaarevan väestön sensitiivisestä kohtaamisesta. Tämä auttaa meitä tulevaisuudessa terveysalan ammattilaisina huomioimaan sateenkaarevan väestön, ja erityisesti sateenkaarevat nuoret, entistä paremmin.

8.4 Tuotoksen hyödynnettävyys ja kehittämisideat

Viimeisenä prosessissa on päättämisvaihe, eli tulosten levittäminen ja käyttöönotto. Tähän vaiheeseen liittyy olennaisesti sen pohtiminen, kuinka tuotosta hyödynnetään, levitetään ja saadaan käyttöön. (Salonen ym. 2017, 66.) Julisteita tulee hyödyntämään Pohjois-Savon hyvinvointialueen HYTE- ja osallisuuspalveluiden alaisuudessa toimiva alueellinen seksuaaliterveyden edistämisen työryhmä parhaaksi katsomallaan tavalla. Emme siis varsinaisesti voi vaikuttaa julisteiden jakeluun, mutta lähikohtaisesti ne on suunniteltu jaettavaksi yläkoulujen käytäville. Näin käytettynä ne saavuttaisivat parhaiten julisteiden kohderyhmän. Julisteita voidaan käyttää lisäksi harrastetiloissa, terveydenhoitajan vastaanottohuoneessa, nuorisotalolla tai missä tahansa, missä nuoret viettävät aikaa. Julisteiden avulla voidaan madaltaa kynnystä ottaa aihe puheeksi sekä saada siitä lisää tietoa. Kuten raportin teoriaosiossa on ilmi tuotu, sateenkaarinnuoret kokevat eriarvoisuutta ja stigmaa aiheen ympärillä (Laiti ym. 2021, 495–502). Siten julisteet täyttävät asettamamme tavoitteen, eli nostavat aiheen esiin. Toisaalta julisteet mahdollistavat luotettavan tiedon löytämisen, joka on ajoittain näyttänyt haasteena näiden nuorien keskuudessa (Edu Critical-hanke 2023, 1). Julisteet on suunniteltu siten, että ne toimivat yhdessä tai erikseen ja niiden käyttöä ei ole rajattu vain tiettyyn ikäryhmään tai ti-

laan sopivaksi. Julisteet esitellään seksuaaliterveyden edistämisen työryhmälle etäkokouksessa syksyllä 2024. Kehittämistyömme julkaistaan arvioinnin jälkeen Theseus-tietokantaan ja on siellä vapaasti nähtävillä.

Tulevaisuudessa julisteita olisi tärkeää kehittää ajankohtaisen tiedon mukaiseksi. Tieto seksuaalisuudesta ja sukupuolesta kasvaa sekä kehittyy jatkuvasti. Esimerkiksi Verkkonuorisotalo Loistetta ei todennäköisesti ylläpidetä aina tai se saattaa muuttaa nimeä. Lisäksi nettisivuja päivitetään eli QR-koodien takana olevien sivustojen tiedot voivat vanheta ja verkkosivujen osoitetiedot muuttua. Olemme antaneet työn tilaajalle oikeuden päivittää julisteita, jotta ne olisivat jatkossakin hyödynnettävissä. Julisteista on tehty tällä hetkellä ajankohtaisia ja olemme sisällyttäneet niihin nyt parhaaksi katsomamme tiedon. Koska seksuaalisuus ja sukupuoli ovat käsitteinä niin laajat ja halusimme sisällyttää vähemmistöstressin molempiin julisteisiin, ne eivät käsittele kaikkia näkökulmia. Julisteiden aiheiden muokkaaminen sateenkaarinuorison tarpeiden mukaiseksi saattaa myös tulevaisuudessa olla tarpeen.

Useista tutkimuslähteistä on havaittavissa se, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret kokevat seksuaalikasvatuksen olevan puutteellista (Kuortti & Halonen 2018; Laiti 2021, 495–502; Sondag, Johnson & Parrish 2022). Myös kouluterveyskyselyn tulokset tukevat tätä havaintoa, jonka mukaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuoret voivat keskimääräisesti muuta nuorisoa huonommin (THL 2021a; THL 2021b). Vaikuttaa siis siltä, että kehitystä kaivataan erityisesti seksuaalikasvattajien eli sateenkaarinuorten elämään osallistuvien aikuisten, kuten opettajien, terveydenhuollon henkilöstön ja vanhempien tai huoltajien asenteisiin ja tietopohjaan (Väestöliitto n.d.). Jatkokokehittämisehdotukseksi esitetään edellä mainitulle kohderyhmälle osoitettua koulutusta, jonka aiheena olisi sateenkaarinuorten entistä parempi huomioiminen seksuaalikasvatuksessa. Tämä edistäisi tulevaisuudessa vähemmistönuorten tervettä identiteetin kehittymistä, kun tarvittava tieto saavuttaisi nuoret tarkoituksenmukaisesti ja oikea-aikaisesti. Yksilönäkökulman lisäksi sateenkaarinuorten terveen identiteetin kehittymisen tukemisella mahdollisesti voitaisiin saada myönteisiä vaikutuksia näiden nuorten mielenterveyden haasteisiin, joka olisi osaltaan merkittävää yhteiskunnallista edistystä.

LÄHTEET

Työssä on käytetty seuraavasti tekoälyä:

ChatGPT 2024. OpenAI. GPT 3.5. Käytetty julisteiden otsikon ideointiin, tammikuu 2024.
<https://chat.openai.com>.

ChatGPT 2024. OpenAI. GPT 4. Käytetty raportin pää- ja väliotsikoiden ideointiin, kesäkuu 2024.
<https://openai.com/chatgpt/>.

Alatalo, Eliisa 2024. Viestinnän asiantuntija. Seta ry. Yksityinen sähköpostiviesti 8.10.2024. Viestin saaja: M. Manninen.

Arene ry 2019. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Pdf-tiedosto.
<https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULU-JEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?t=1578480382>. Viitattu 16.12.2023.

Berg, Päivi & Myllyniemi, Sami 2020. Nuorisobarometri: Palvelu pelaa! Pdf-tiedosto. <https://tietoaunorista.fi/wp-content/uploads/2021/03/nuorisobarometri-2020-web-1.pdf>. Viitattu 16.10.2023.

Bible, Jacqueline, Kaplan, Alejanda, Lieberman, Lisa & Goldfarb, Eva 2022. A retrospective analysis of sex education messages received by LGB youth. *Journal of LGBT Youth* 19(3), 287-306.
<https://doi.org/10.1080/19361653.2020.1819509>. Viitattu 16.12.2023.

Bosse, Jordon & Chiodo, Lisa 2016. It is complicated: gender and sexual orientation identity in LGBTQ youth. *Journal of Clinical Nursing* 25(23–24), 3665–3675.
<https://doi.org/10.1111/jocn.13419>. Viitattu 25.10.2023.

Canva 2024. Canva's Content License Agreement. Verkkajulkaisu. <https://www.canva.com/policies/content-license-agreement/>. Viitattu 27.8.2024.

Edu Critical-hanke 2023. Nuoret tarvitsevat enemmän tukea kriittiseen lukemiseen. Pdf-tiedosto. Julkaistu 3/2023. https://www.aka.fi/globalassets/3-stn/1-strateginen-tutkimus/tiedon-kayttajalle/politiikkasuositukset/politiikkasuositukset/23_03_nuoret-tarvitsevat-enemman-tukea-kriittiseen-lukemiseen.pdf. Viitattu 11.4.2024.

Frost, David & Meyer, Ian 2023. Minority stress theory: Application, critique, and continued relevance. *Current Opinion in Psychology* (51). <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2023.101579>. Viitattu 10.10.2023.

Haarala, Päivi 2022. Terveystenhoitajan ammatilliset osaamisvaatimukset. Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisu. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/744761/2022%20TAITO%2092%20Terveystenhoitajan%20ammatilliset%20osaamisvaatimukset.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. Viitattu 12.7.2024.

- Hasanica, Nino, Ramic-Catak, Aida, Mujezinovic, Adnan, Begagic, Sead & Galijasevic, Kenan 2020. The Effectiveness of Leaflets and Posters as a Health Education Method. *Mater Sociomed* 32(2), 135–139. <https://doi.org/10.5455/msm.2020.32.135-139>. Viitattu 16.12.2023.
- Hermanson, Elina & Sajaniemi, Nina 2018. Nuoruuden kehitys - mitä tapahtuu pinnan alla? *Lääketieteellinen aikakausikirja Duodecim* 134(8), 843–9. <https://www.duodecimlehti.fi/duo14286>. Viitattu 16.12.2023.
- Jaskari, Onni & Keski-Rahkonen, Anna 2021. Vähemmistöstressi uhkana seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen terveydelle. *Lääketieteellinen aikakausikirja Duodecim* 137(17): 1781–8. <https://www.duodecimlehti.fi/duo16384>. Viitattu 1.11.2023.
- Kaltiala, Työläjärvi & Suomalainen 2019. Kun sukupuoli on nuorelle ongelma. *Terveydenhoitajalehti* 52 (6), 30–31. Viitattu 2.11.2023.
- Kosunen, Elise, Cacciatore, Raisa & Hervonen, Antti 2003. Seksuaalisuus elämänkaressa. *Lääketieteellinen aikakausikirja Duodecim* 119(3), 209–216. <https://www.duodecimlehti.fi/duo93407>. Viitattu 5.10.2023.
- Kuortti, Marjo & Halonen, Miila 2018. Miten nuorten seksuaaliterveyttä edistetään tehokkaammin? *Lääketieteellinen aikakausikirja Duodecim* 134(8), 873–9. <https://www.duodecimlehti.fi/duo14270>. Viitattu 2.11.2023.
- Kärnä, Teemu 2023. Transsukupuolisuus. Verkkojulkaisu. *Lääkärikirja Duodecim*. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01195>. Viitattu 1.5.2023.
- Laiti, Minna 2020. Sateenkaarinuorille seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuuden käsittely on keskeistä yläkoulun kouluterveydenhuollossa. *Terveydenhoitajalehti* 53(4), 34–35. Viitattu 2.11.2023.
- Laiti, Minna, Pakarinen, Anni, Parisod, Heidi, Hayter, Mark, Sariola, Salla & Salanterä, Sanna 2022. Supporting LGBTQ+ Students: A Focus Group Study with Junior High School Nurses. *The Journal of School Nursing*. <https://doi.org/10.1177/10598405221086035>. Viitattu 11.4.2024.
- Laiti, Minna, Parisod, Heidi, Pakarinen, Anni, Sariola, Salla, Hayter, Mark & Salanterä, Sanna 2021. LGBTQ+ Students' Experiences of Junior High School Nursing In Finland: A Qualitative Study. *The Journal of School Nursing* 37(6), 491–502. <https://doi.org/10.1177/1059840520910796>. Viitattu 25.9.2023.
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986. <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1986/19860609>. Viitattu 1.1.2023.
- Lätti, Marika 2023. Hyvinvointikoordinaattori. Pohjois-Savon hyvinvointialue. Haastattelu 21.12.2023.
- Lätti, Marika 2024. Hyvinvointikoordinaattori. Pohjois-Savon hyvinvointialue. Yksityinen sähköpostiviesti 29.8.2024. Viestin saaja: M. Manninen.

Lääkäriliitto 2021. Sukupuoli-identiteetin erilaiset ilmentymät. Verkkojulkaisu. <https://www.laakari-liitto.fi/laakarin-etiikka/hoidon-erityiskysymyksia/sukupuoli-identiteetin-erilaiset-ilmentymat/>. Viitattu 5.10.2021.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2018. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvää sanastoa. Verkkojulkaisu. Päivitetty 20.11.2023. <https://mll.fi/vanhemmille/vinkkeja-lapsiperheen-ar-keen/nuori-tulee-ulos-kaapista/seksuaali-ja-sukupuolivahemmistoihin-liittyvaa-sanastoa/>. Viitattu 1.11.2023.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2023a. 12–15-vuotiaan seksuaalinen kehitys. Verkkojulkaisu. <https://mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/12-15-v/12-15-vuotiaan-seksuaalinen-kehitys/>. Viitattu 5.10.2023.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2023b. 12–15-vuotias ja median käyttö. Verkkojulkaisu. <https://mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/12-15-v/12-15-vuotias-ja-median-kaytto/>. Viitattu 2.11.2023.

Matikainen, Janne & Huovila, Janne 2017. Sosiaalinen media terveyden edistämässä. Lääketieteellinen aikakausikirja Duodecim 133(10), 1003–7. <https://www.duodecimlehti.fi/duo13732>. Viitattu 11.4.2024.

Mayer, Kenneth & Garofalo, Robert & Makadon, Harvey 2014. Promoting the Successful Development of Sexual and Gender Minority Youths. *Am J Public Health* 104(6), 976–981. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2014.301876>. Viitattu 13.12.2023.

Mendelson, Jonathan & Bergstrom, Jennifer C. Romano 2013. Age differences in the knowledge and usage of QR codes. *Lecture Notes in Computer Science* 8010. https://doi.org/10.1007/978-3-642-39191-0_18. Viitattu 11.4.2024.

Mielenterveystalo n.d. a. Mitä sukupuolidysforia tarkoittaa? Verkkojulkaisu. <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/omahoito/sukupuoli-identiteetin-jasentamisen-omahoito-ohjelma/mita-sukupuolidysforia-tarkoittaa>. Viitattu 5.10.2023.

Mielenterveystalo n.d. b. Sukupuoli-identiteetin jäsentämisen omahoito-ohjelma. Verkkojulkaisu. <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/omahoito/sukupuoli-identiteetin-jasentamisen-omahoito-ohjelma>. Viitattu 26.6.2024.

Mielenterveystalo n.d. c. Tietoa meistä. Verkkojulkaisu. <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/tietoa-meista>. Viitattu 26.6.2024.

Mielenterveystalo 2022d. Tietoa palvelusta. Verkkojulkaisu. <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/tietoa-palvelusta>. Viitattu 11.10.2024.

Mielenterveystalo n.d. e. Tietopaketti murrosiästä. Verkkojulkaisu. <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/elamankaari-ja-mielenterveys/tietopaketti-murrosiasta>. Viitattu 8.10.2023.

Moyo, Muriel 2019. The 5 Cs for developing an Effective Poster Presentation. *Journal of Radiology Nursing* 38(3), 210–212. <https://doi.org/10.1016/j.jradnu.2019.05.015>. Viitattu 20.11.2023.

Opetushallitus 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Pdf-tiedosto. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen-opetussuunnitelman-perusteet_2004.pdf. Viitattu 16.12.2023.

Opetushallitus n.d. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma. Verkkajulkaisu. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuussuunnitelma>. Viitattu 1.11.2023.

Pohjois-Savon hyvinvointialue n.d. a. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen. Verkkajulkaisu. <https://hyte.pshyvinvointialue.fi/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistaminen>. Viitattu 10.11.2023.

Pohjois-Savon hyvinvointialue n.d. b. Itsestä huolehtimisen ja terveellisten elintapojen edistäminen. Verkkajulkaisu. <https://hyte.pshyvinvointialue.fi/itsesta-huolehtimisen-ja-terveellisten-elintapojen-edistaminen>. Viitattu 10.11.2023.

Pohjois-Savon hyvinvointialue n.d. c. Kouluterveydenhuollon palvelut. Verkkajulkaisu. <https://pshyvinvointialue.fi/kouluterveydenhuollon-palvelut>. Viitattu 10.11.2023.

qr-koodit.fi n.d. Tietoa QR-koodista. Verkkajulkaisu. <https://www.qr-koodit.fi/qr-koodi>. Viitattu 20.11.2023.

Rantala, Oona. ”Tuntuu että elämä on jollakin tasolla kasassa, kun on tukea saatavilla”, Verkkonuo-
risotalo Loisteen vaikutus toimintaan osallistuneiden nuorten elämässä. Opinnäytetyö. Humanistisen
alan ammattikorkeakoulututkinto, yhteisöpedagogi. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202305027231>. Viitattu 26.6.2024.

Ruokolainen, Jasmin n.d. Turvallisemman tilan lähtökohdat. Verkkajulkaisu. [https://rauhankasva-
tus.fi/turvallisemman-tilan-lahtokohdat/](https://rauhankasva-
tus.fi/turvallisemman-tilan-lahtokohdat/). Viitattu 11.4.2024.

Salonen, Kari 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Pdf-tiedosto.
[https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/821112/isbn9789522163738.pdf?sequence=2&isAl-
lowed=y](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/821112/isbn9789522163738.pdf?sequence=2&isAl-
lowed=y). Viitattu 5.6.2024

Salonen, Kari, Eloranta, Sini, Hautala, Tiina & Kinos, Sirppa 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen
menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Pdf-tiedosto.
[https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/817817/isbn9789522166494.pdf?sequence=2&isAl-
lowed=y](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/817817/isbn9789522166494.pdf?sequence=2&isAl-
lowed=y) Viitattu 5.6.2024.

Santalahti, Tarja 2024. Seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuus. Verkkajulkaisu.
Lääkärikirja Duodecim. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01397>. Viitattu 26.03.2024.

Savonia-ammattikorkeakoulu n.d. Eettinen ohjeistus. Verkkajulkaisu. [https://amksavonia.share-
point.com/sites/reppu-opinnaytetyo/SitePages/Eettinen-ohjeistus.aspx](https://amksavonia.share-
point.com/sites/reppu-opinnaytetyo/SitePages/Eettinen-ohjeistus.aspx). Viitattu 16.12.2023.

- Seta 2021. Sateenkaari oppilaitoksissa. Julkaistu 2021. Pdf-tiedosto. <https://setary.sharepoint.com/Setafitiedostoalue/Forms/AllItems.aspx?id=%2FSetafitiedostoalue%2FOppaat%2Desitteet%2Ddokumentit%2FSateenkaari%5Foppilaitoksessa%5F2021%2Epdf&parent=%2FSetafitiedostoalue%2FOppaat%2Desitteet%2Ddokumentit&p=true&ga=1>. Viitattu 18.12.2023.
- Seta 2023a. Järjestö. Verkkojulkaisu. Päivitetty 24.5.2023. <https://seta.fi/jarjesto/>. Viitattu 26.6.2024.
- Seta 2023b. Sateenkaarinuoret omin sanoin. Verkkojulkaisu. <https://seta.fi/2023/09/30/sateenkaarinuoret-omin-sanoin/>. Viitattu 21.8.2024.
- Seta 2023c. Sateenkaarisanasto. Verkkojulkaisu. Päivitetty 31.10.2023. <https://seta.fi/sateenkaari-tieto/sateenkaarisanasto/>. Viitattu 26.10.2023.
- Seta n.d. a. Sateenkaarihistoria Suomessa. Verkkojulkaisu. <https://seta.fi/ihmisoikeudet/sateenkaari-historia-suomessa/>. Viitattu 10.10.2023.
- Seta n.d. b. Seksuaalinen suuntautuminen. Verkkojulkaisu. Seta.fi sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus. <https://seta.fi/sateenkaari-tieto/seksuaalinen-suuntautuminen/>. Viitattu 1.11.2023.
- Seta n.d. c. Verkkonuorisotalo Loiste. Verkkojulkaisu. <https://nuoret.seta.fi/verkkonuorisotalo-loiste/>. Viitattu 26.6.2024.
- Sondag, K. Ann, Johnson, Andrew G & Parrish, Mary E 2022. School sex education: Teacher's and young adults' perceptions of relevance for LGBT students. *Journal of LGBT Youth* 19 (3), 247–267. <https://doi.org/10.1080/19361653.2020.1789530>. Viitattu 27.8.2024.
- Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus n.d. a. Lasten ja nuorten tuki. Verkkojulkaisu. <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/palvelut/tukipalvelut/lasten-ja-nuorten-tuki/>. Viitattu 11.10.2024.
- Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus n.d. b. Toiminnastamme. Verkkojulkaisu. <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/osaamiskeskus/toiminnastamme/>. Viitattu 26.6.2024.
- Suomen perustuslaki 731/1999. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>. Viitattu 1.11.2023.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) n.d. Tutkimus- ja kehittämistoiminta: Käsitteet ja määritelmät. <http://www.stat.fi/til/tkker/kas.html>. Viitattu 10.11.2023.
- Taavetti, Riikka, Alanko, Katarina & Heikkinen, Lotte 2015. Nuorisotutkimusverkosto: Hyvinvoiva sateenkaarinuori -tutkimushanke. Pdf-tiedosto. Julkaistu 2015. <https://edition.fi/nuorisotutkimus-seura/catalog/view/388/318/899-1>. Viitattu 1.11.2023.
- Terveystieteiden tutkimuskeskus 2017. Terveystieteiden eettiset suositukset. Pdf-tiedosto. Julkaistu 21.6.2017. https://www.terveydenhoitajaliitto.fi/wp-content/uploads/2023/09/Terveystieteiden_eettiset_suosituks_21.6.2017.pdf. Viitattu 25.10.2023.

Terveyskylä 2021. Tietoa seksuaalisuudesta. Verkkojulkaisu. <https://www.terveyskyla.fi/nais-talo/seksuaaliterveys/seksuaalisuus-elamankaaressa/seksuaalisuus/tietoa-seksuaalisuudesta>. Viitattu 18.10.2023.

THL 2020. Seksuaalisuuden ja sukupuolen sanasto. Verkkojulkaisu. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/seksuaalisuus-puheeksi/seksuaalisuuden-ja-sukupuolen-sanasto>. Viitattu 18.10.2023.

THL 2021a. Kouluterveyskysely 2021: seksuaalivähemmistöjen tulokset. Pdf-tiedosto. <https://thl.fi/documents/155392151/190160464/KTK2021-taulukot-seksuaalivahemmistot-FI.pdf/fe3aaa6f-a16d-1d1b-3df8-1043ccfc2aa/KTK2021-taulukot-seksuaalivahemmistot-FI.pdf?t=1656333083769>. Viitattu 3.7.2024.

THL 2021b. Kouluterveyskysely 2021: sukupuolivähemmistöjen tulokset. Pdf-tiedosto. <https://thl.fi/documents/155392151/190160464/KTK2021-taulukot-sukupuolivahemmistot-FI.pdf/c2b63fab-41fa-00ae-1abf-1033635182a7/KTK2021-taulukot-sukupuolivahemmistot-FI.pdf?t=1656333051663>. Viitattu 3.7.2024.

THL 2021c. Kulttuurisensitiivinen seksuaalikasvatus. Verkkojulkaisu. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/maahanmuuttajien-seksuaali-ja-lisaantymisterveys/kulttuurisensitiivinen-seksuaalikasvatus>. Viitattu 16.12.2023.

THL 2022a. Näistä merkeistä tunnistat väärän tiedon verkossa. Verkkojulkaisu. <https://thl.fi/fi/ajankohtaista/tiedotteet-ja-uutiset/naista-merkeista-tunnistat-vaaran-tiedon-verkossa>. Viitattu 2.11.2023.

THL 2022b. Tasa-arvosanasto. Verkkojulkaisu. Päivitetty 8.12.2023. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/tasa-arvosanasto>. Viitattu 1.11.2023.

THL 2023a. Sateenkaarilapsi ja –nuori koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa. Verkkojulkaisu. Päivitetty 8.12.2023. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/tietopaketti-sateenkaarilapsista-ja-nuorista-ammattilaiselle/sote-ammattilainen-sateenkaarilapsen-ja-nuoren-tukena/sateenkaarilapsi-ja-nuori-koulu-ja-opiskeluterveydenhuollossa>. Viitattu 2.11.2023.

THL 2023b. Seksuaalisuus puheeksi. Verkkojulkaisu. <https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/seksuaalisuus-puheeksi>. Viitattu 13.9.2024.

THL 2023c. Seksuaalivähemmistöt kouluterveyskyselyssä. Pdf-tiedosto. <https://thl.fi/documents/155392151/190160464/ktk2023-seksuaalivahemmistot-kouluterveyskyselyssa.pdf/550d40cf-4235-8578-51ff-8d3d2bbfb229/ktk2023-seksuaalivahemmistot-kouluterveyskyselyssa.pdf?t=1699967534168>. Viitattu 26.10.2023.

THL 2023d. Sukupuolen moninaisuus. Verkkojulkaisu. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus>. Viitattu 18.10.2023.

THL 2023e. Sukupuolittietoinen viestintä. Verkkojulkaisu. Päivitetty 8.12.2023. <https://thl.fi/aiheet/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/sukupuolittietoinen-viestinta>. Viitattu 27.8.2024.

THL 2023f. Sukupuolivähemmistöt kouluterveyskyselyssä. Pdf-tiedosto. <https://thl.fi/documents/155392151/190160464/ktk2023-sukupuolivahemmistot-kouluterveyskyselyssa.pdf/6013681b-34d4-fd15-f9c8-3fa6f4790958/ktk2023-sukupuolivahemmistot-kouluterveyskyselyssa.pdf?t=1702459610622>. Viitattu 26.10.2023.

THL 2023g. Tilat ja käytännöt tulee muokata kaikille turvallisiksi. Verkkojulkaisu. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/tietopaketti-sateenkaarilapsista-ja-nuorista-ammattilaiselle/tilat-ja-kaytannot-tulee-muokata-kaikille-turvallisiksi>. Viitattu 18.12.2023.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Julkaistu 2/2023. Pdf-tiedosto. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf. Viitattu 16.12.2023.

Ulkoministeriö 2021. Nuoret, rauha ja turvallisuus. Pdf-tiedosto. Julkaistu 20.8.2021. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163332/UM_2021_03.pdf. Viitattu 16.12.2023.

UNESCO n.d. Unesco with, by and for youth. Verkkojulkaisu. <https://www.unesco.org/en/youth>. Viitattu 3.9.2024.

Unicef 2021. Yhteenveto Hyvän elämän ja arjen ainekset. Pdf-tiedosto. <https://media.unicef.fi/pub/Kuvat/Kampanjat/2021-nakyviin/UNICEF-nakyviin-kysely-suomalaisille-nuorille-2021.pdf>. Viitattu 11.4.2024.

Unicef n.d. Puhutaan intersukupuolisuudesta. Verkkojulkaisu. <https://www.unicef.fi/tyomme/tietoa-unicefista/tyomme-suomessa/intersukupuolisuus/>. Viitattu 1.11.2023.

Valtioneuvosto 2023. Laki sukupuolen vahvistamisesta tulee voimaan 3.4.2023. Verkkojulkaisu. Päivitetty 2.3.2023. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/laki-sukupuolen-vahvistamisesta-tulee-voimaan-3.4.2023>. Viitattu 10.10.2023.

Väestöliitto n.d. Seksuaalikasvatus. Verkkojulkaisu. <https://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/seksuaalikasvatus/>. Viitattu 3.9.2024.

WHO 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Pdf-tiedosto. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 16.12.2023.

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>. Viitattu 1.1.2023.

Yhdenvertaisuus.fi n.d. Mitä yhdenvertaisuudella tarkoitetaan? <https://yhdenvertaisuus.fi/mita-on-yhdenvertaisuus>. Viitattu 27.8.2024.

LIITE 1: SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖILLE SUUNNATTU JULISTE

USKALLA OLLA kaikissa väreissä

Oletko miettinyt omaa sukupuoltasi tai sitä, miten haluaisit tulla nähyksi? Jos kaipaat lisää tietoa tai työkaluja sukupuoli-identiteetin pohdintaan, kurkkaa tämä

**MIELENTERVEYSTALO
SUKUPUOLI-IDENTITEETIN
OHJAUS**

**SUKUPUOLIN MONINAISUUDEN
OSAMISKESKUS
LASTEN JA NUORTEN TUKEA**

Tiedätkö mitä vähemmistöstressi on? Sitä voivat aiheuttaa muun muassa yhteiskunnassa vallitsevat normit, syrjintä- ja kiusaamiskokemukset. Muista, että et ole yksin! Täältä löydät eri kanavia, joista saat ohjausta, neuvontaa ja vertaistukea

SAVONIA

ENNI NISKANEN & MELJU MANNINEN 2024

LIITE 2: SEKSUAALIVÄHEMMISTÖILLE SUUNNATTU JULISTE

uskalla olla
KAIKISSA VÄREISSÄ

**SEK
SUAALINEN
SUUNTAUTUMINEN**

Seksuaalinen ja romanttinen suuntautuminen voi muuttua missä elämän vaiheessa tahansa. Lisää tietoa seksuaalisesta suuntautumisesta ja siihen liittyvistä käsitteistä löydät täältä

Vähemmistöstressi voi kuormittaa salakavalasti eikä ikävien kokemusten kanssa kannata jäädä yksin. Täältä löydät muita vähemmistönuoria, joiden kanssa vaihtaa ajatuksia sekä ohjaajia, jotka tarjoavat mahdollisuuden kahdenkeskiseen keskusteluun

**VERKKONUORISOTALO
LOISTE**

SAVONIA

ENNI NISKANEN & MEIJU MANNINEN 2024